

II. RECENZJE I NOTY

MARZENNA MAGDA-ADAMOWICZ, (2024). *Twórcze dziecko – twórcze zabawy*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, ss. 315

Jak zaznacza Maria Opiela:

Gry i zabawy stanowią jedno z ważnych osiągnięć kulturowych cywilizacji ludzkiej od najdawniejszych czasów jej istnienia. Ich bogactwo i różnorodność cieszy się zainteresowaniem i znajduje praktyczne zastosowanie w aktywności dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych. Wykorzystywane są w rozwoju i nauce dzieci, dając możliwość twórczej aktywności, w spędzaniu czasu wolnego i odpoczynku, a także w tworzeniu więzi społecznych i kulturowych (Opiela, 2020, s. 87).

Jednocześnie jednak,

współczesne dzieci już w okresie płodowym otaczane są ogromną liczbą bodźców. Powoduje to odmienny sposób kształtowania się ich relacji ze światem, ludźmi i językiem (Jędrzejczyk, 2014, s. 161),

a pojęcia takie jak zabawa czy zabawka wypierane są przez technologie, które nierzadko narzucają dzieciom i rodzicom sposób ich użytkowania, wypierając jednocześnie kreatywność i ograniczając wyobraźnię. H. Krauze-Sikorska oraz M. Klichowski zauważają, iż

dzieciństwo w dużej mierze rozgrywa się w cyberprzestrzeni – świat małego dziecka jest w coraz większym stopniu wirtualny, czy może bardziej trafnie: hiperrzeczywisty, dziecięce życie zaczyna być multiplikowane (Krauze-Sikorska, Klichowski, 2017, s. 9).

Choć, jak przekonuje Ann Birch, w naukach społecznych dominuje pogląd, że „zabawa ma ważne konsekwencje dla psychicznego rozwoju dziecka” (Birch, 2007, s. 62), to współczesne dzieci coraz rzadziej podejmują zabawy twórcze, swobodne, zabawy typu „outdoor” (Klichowska, 2017, s. 34) i poddają się dyrektywnym rozwiązaniom producentów TIK, a zabawki, zaprogramowane do konkretnych sposobów eksploracji, *de facto* „bawią się” dziećmi.

Zabawy twórcze wydają się także mało cenione przez praktyków zatrudnianych w polskich placówkach oświatowych, a nauczyciele coraz częściej zwracają się w stronę dostarczania swoim podopiecznym kart pracy, podręczników, zeszytów ćwiczeń, w których przedszkolaki i uczniowie podążają za instrukcją poddyktowaną przez wydawcę.

Marzenna Magda-Adamowicz – polska Badaczka, której zainteresowania naukowe koncentrują się przede wszystkim na pedagogice twórczości i zdolności, a także twórczości pedagogicznej nauczycieli, pedeutologii oraz innowacyjnej dydaktyce, nakładem Oficyny Wydawniczej Impuls opublikowała w 2024 roku kolejną już, jakże ważną, monografię poświęconą twórczości dzieci, osadzoną w kontekście podejmowanych przez nie zabaw. Redaktorem naukowym serii, w ramach której recenzowana publikacja została wydana jest prof. dr hab. Bogusław Śliwowski, a monografia doskonale wpisuje się w potrzebę upowszechniania wiedzy na temat znaczenia twórczych zabaw w procesie wspierania rozwoju człowieka u progu jego życia.

Jak dowiadujemy się we wstępie: „o wyborze tematyki i kierunku badań zdecydowało zainteresowanie Autorki monografii zabawą dzieci i fenomenem twórczości” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 11). M. Magda-Adamowicz przekonuje, iż w literaturze naukowej i metodycznej nadal brakuje wielu odpowiedzi na temat związku pomiędzy twórczością a zabawą, zaś studiowanie istniejących dotąd opracowań inspirowane do stawiania kolejnych pytań w omawianym obszarze (Magda-Adamowicz, 2024, s. 11).

Adresatami monografii są „nie tylko przedstawiciele środowiska naukowego, ale również nauczyciele i wychowawcy” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 11), a przedstawione przez Autorkę

treści mogą być inspiracją do pracy naukowej, badawczej oraz metodycznej w zakresie pedagogiki dziecka, pedagogiki przedszkolnej i pedagogiki twórczości (Magda-Adamowicz, 2024, s. 11).

Na publikację składa się osiem rozdziałów. Sześć z nich ma charakter metaanaliz, a wszelkie rozważania Badaczki można uznać za niezwykle inspirujące i trafne. Rozdział siódmy koncentruje się wokół

identyfikacji twórczych dzieci (zwrócono w nim uwagę na twórcze myślenie, język, zachowania, zainteresowania i uzdolnienia) i twórczych zabaw (uwzględniono ich strukturę, organizację, przebieg i ocenę) (Magda-Adamowicz, 2024, s. 12).

W ósmym rozdziale ukazane zostały przykłady poszczególnych typów twórczych zabaw. Opracowanie zamykają: zakończenie, obszerna bibliografia i aneks „zawierający narzędzia, za pomocą których można diagnozować twórczość dzieci i twórcze zabawy” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 12).

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Dzieciństwo w dobie antagonicznych przeobrażeń”, Autorka dogłębnie charakteryzuje nurty badań nad dzieciństwem, czyni namysł nad znaczeniem globalizacji w procesie edukacji oraz ukazuje skutki globalizacji dla współczesnego dzieciństwa i choć dostrzega

szereg szans wynikających z dokonujących się w świecie szybkich zmian, podkreśla także

wzrost ryzyka samobójstw, chaos aksjologiczny, samotność, implozję środowiska wychowawczego, zaburzenia tożsamości, paradoks ekologiczny, psychomanipulację, konkurencję wśród szkół, niszczenie więzi grupowych i rodzinnych, dużą presję na osiągnięcie sukcesu, stres związany z podążaniem za sukcesem, nierówności w dostępie do edukacji (Magda-Adamowicz, 2024, s. 32).

Podrozdział trzeci zawiera refleksję nad rozwojem technologii w kontekście jej użytkowania przez dzieci, zwraca uwagę na edukację dziecka w czasach wielo- i międzykulturowych, charakteryzuje znaczenie neuronauki na sposób postrzegania jego rozwoju, edukacji i dzieciństwa oraz podejmuje rozważania nad rolą rodziny w życiu dziecka, zwracając uwagę między innymi, iż we współczesnym świecie:

Dziecko traktowane jest przez rodziców jako rodzaj wizytówki – świadectwa jakości wychowania. Brak osiągnięć potomstwa stanowi symbol przegranej. Z tego powodu rodzice zanadto koncentrują się na edukacyjnej funkcji rodziny. Usilnie dążą do tego, aby ich dziecko osiągnęło więcej niż oni sami (Magda-Adamowicz, 2024, s. 58).

Autorka słusznie przestrzega przed nadmierną ilością „kolejnych zajęć edukacyjnych” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 58), bowiem „intensyfikowanie czynności edukacyjnych, zmniejszanie swobodnej aktywności dziecka i zabawy” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 58) mogą, zdaniem Badaczki, prowadzić do „zubożenia” człowieka „pod względem duchowym, psychicznym i zdrowotnym” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 58).

Rozdział drugi poświęcony został fenomenowi twórczości. W tym miejscu opracowania czytelnik ma okazję zapoznania się z genezą terminu „twórczość”, definicjami pojęć kreatywność i twórczość oraz związkami zachodzącymi pomiędzy nimi, ma możliwość rozpoznania wymiarów i narracji twórczości. Rozdział ten wydaje się stanowić wprowadzenie do kolejnego, który przedstawia koncepcje twórczości. W tym miejscu publikacji Autorka analizuje: holistyczny dyskurs w eksploracji twórczości, kierunki badania twórczości w psychologii i pedagogice, transgresyjną koncepcję twórczości, koncepcję poziomów twórczości, omawia ponadto „pomoc w tworzeniu” w ujęciu Kazimierza Kornilowicza oraz Heleny Radlińskiej.

W rozdziale czwartym Marzenna Magda-Adamowicz prezentuje naturę twórczości dzieci. Najpierw zwraca się w stronę specyfiki dziecka twórczego, przedstawia następnie model jego twórczej osobowości, rodzaje i funkcje twórczości dzieci, dokonuje analizy twórczości dorosłych i twórczości dziecka, zaznaczając między innymi, iż

dorosły twórca opiera się na tradycji, tajnikach warsztatu i tworzywa, a dziecko jest tych zasad nieświadome. Za każdym razem na nowo odkrywa i od nowa się uczy (Magda-Adamowicz, 2024, s. 126).

Badaczka dostrzega, że „dziecko staje się twórcą w trakcie zabawy” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 128), stąd w rozdziale piątym przedstawia w sposób szczegółowy sens zabawy w życiu dziecka. Pogłębiony w rozdziale tym namysł podjęty zostaje nad genezą, ewolucją i teoriami zabawy, nad klasyfikacją zabaw i istotą zabaw odtwórczych. Badaczka podkreśla ponadto wartość zabaw w życiu dziecka.

W rozdziale szóstym, zatytułowanym „Twórcze zabawy dzieci”, podjęto studia nad teorią twórczych zabaw, podkreślona zostaje rola wyobraźni i marzeń w zabawach twórczych, scharakteryzowano: proces, strategie i organizację twórczych zabaw, rolę i funkcje zabawy w życiu dziecka, a także znaczenie zabaw twórczych w procesie rozwoju kompetencji językowych w obszarze języka polskiego oraz angielskiego. Ponieważ, jak zaznacza M. Magda-Adamowicz, „twórczość dzieci przejawia się także w toku zabaw językowych, również w języku angielskim” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 202), w rozdziale tym można zapoznać się z autorskim programem „Let’s Speak English”, „którego głównym celem było pobudzenie twórczości werbalnej dzieci w języku angielskim” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 202).

Siódmy rozdział recenzowanego opracowania został poświęcony przez Autorkę identyfikacji twórczości dzieci i identyfikacji twórczych zabaw. Badaczka ukazuje strategie badania twórczości poprzez omówienie między innymi Testu Zdolności Myślenia Dywergencyjnego opracowanego przez Joya Paula Guilforda, Rysunkowego Testu Twórczego Myślenia (TCT-DP) Hansa G. Jellena i Klause K. Urbana, Testu Aktywności Językowej Ewy Filipiak, Kwestionariusza Twórczych Zachowań Dzieci, Kwestionariusza Zainteresowań i Uzdolnień Dziecka, Protokołu Obserwacyjnego Procesu Twórczego Dzieci Zachodzącego w Czasie Zabaw opracowanych przez M. Magdę-Adamowicz, a także zmodyfikowany przez Autorkę kwestionariusz oceny konsensualnej Teresy M. Amabile.

W ostatnim rozdziale odnajdujemy natomiast „Egzemplifikacje poszczególnych typów twórczych zabaw”, w którym M. Magda-Adamowicz przytacza i analizuje własne doświadczenia badawcze.

Jak w podsumowaniu podkreśla Badaczka:

Naczelnym zadaniem podjętym w niniejszej monografii była inferencja poznawczo-teoretyczna twórczych zabaw (ich typów), czemu służyło uzasadnienie na podstawie studiów literatury specjalistycznej oraz zestawienie narzędzi do diagnozy dzieci twórczych i zabaw twórczych (Magda-Adamowicz, 2024, s. 249).

Przedstawione przez M. Magdę-Adamowicz „dociekania teoretyczne i pragmatyczne” (Magda-Adamowicz, 2024, s. 250) umożliwiają wysunięcie istotnych postulatów dla praktyki pedagogicznej. Autorka zwraca uwagę na konieczność rozwoju twórczego nauczycieli, „zachęcanie nauczycieli i rodziców do aktywnego udziału w wychowaniu dziecka poprzez dawanie mu rozumnej swobody” (Magda-Adamowicz, 2024, ss. 250-251). Szczególnie ważny staje się także postulat Autorki, aby w edukacji przedszkolnej zwracać się w stronę wielostronnej aktywności dzieci, z uwzględnieniem ich działania artystycznego. Jak czytamy:

W wychowaniu przedszkolnym nie można używać podręczników i kart pracy, nie jest to bowiem rozwojowe i zgodne z potrzebami dzieci 3-6-letnich. W zamian w procesie wychowania przedszkolnego, niezależnie od wieku dzieci, powinny dominować: zabawa, zabawy twórcze, doświadczanie i eksploracja świata (Magda-Adamowicz, 2024, s. 251).

Monografia wnosi więc istotną wartość w toczący się w pedagogice dyskurs nad jakością współczesnego dzieciństwa w dobie globalizacji, postępu nauki i technologii oraz niedoskonałej wciąż na gruncie polskim edukacji dziecka. Publikacja Marzenny Magdy-Adamowicz powinna stać się obowiązkową lekturą dla każdego czytelnika zainteresowanego nie tylko pedagogiką twórczości, pedagogiką wczesnej edukacji, czy pedagogiką zabawy, ale także – a być może przede wszystkim – dla czytelnika przejętego troską o poprawę standardów jakości w polskim systemie oświaty.

Katarzyna Sadowska

ORCID 0000-0002-3150-8304

REFERENCES

- Birch, A. (2007). *Psychologia rozwojowa w zarysie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Jędrzejczyk, I. (2014). *Telewizja a zabawy dowolne dzieci*. Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna, 1 (3), 161-176
- Klichowska, A. (2017). *Blżej natury – o tendencjach kształtowania przestrzeni rozwoju dziecka*. W: H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski (red.), *Świat małego dziecka. Przestrzeń instytucji, cyberprzestrzeń i inne przestrzenie dzieciństwa* (ss. 33-47). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM
- Krauze-Sikorska, H., Klichowski, M. (2017). *Wstęp. O przestrzeniach dzieciństwa*. W: H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski (red.), *Świat małego dziecka. Przestrzeń instytucji, cyberprzestrzeń i inne przestrzenie dzieciństwa* (ss. 7-14). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM
- Opiela, M. (2020). *Spółeczno-kulturowa wartość wykorzystania gier i zabaw w edukacji, integracji międzypokoleniowej i międzykulturowej według koncepcji Edmunda Bojanowskiego*. Zeszyty Naukowe KUL, 63, 1, 87-102